

ЧАСОПИС КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

Український науково-теоретичний часопис

Заснований
у жовтні 2001 року

2021/2

Виходить
4 рази на рік

Київський університет права НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

ISSN 2219-5521

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань
за спеціальністю «Юридичні науки», категорія «Б»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

Журнал внесено до міжнародних наукометричних баз

HeinOnline (США)
та
«Index Copernicus International» (Польща)

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
(протокол № 6 від 01.07.2021)
Вченою радою Київського університету права НАН України
(протокол № 2 від 15.06.2021)

Передплатний індекс 23994

© Київський університет права НАН України, 2021
© Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2021

Редакційна колегія

Шемшученко Ю.С. – доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України (*головний редактор*);

Бошицький Ю.Л. – кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, ректор Київського університету права НАН України (*заступник головного редактора*);

Ходаківська Т.В. – завідувач відділу Київського університету права НАН України (*редактор*);

Андрійко О.Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Батанов О.В. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Білоцький С.Д. – доктор юридичних наук, професор, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Гулієв А.Д. – доктор юридичних наук, професор Національного авіаційного університету;

Короєд С.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Університету Короля Данила;

Костенко О.М. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Кулинич П.Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, провідний науковий співробітник, керівник сектору Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Ладиченко В.В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Малишева Н.Р. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Медведєва М.О. – доктор юридичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Оніщук М.В. – доктор юридичних наук, професор, ректор Національної школи суддів України;

Пархоменко Н.М. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, вчений секретар Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Подорожна Т.С. – доктор юридичних наук, доцент, професор Львівського торговельно-економічного університету;

Попко В.В. – доктор юридичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Савчук К.О. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Сімутіна Я.В. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Софінська І.Д. – доктор юридичних наук, доцент, професор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Тимченко Г.П. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Удовика Л.Г. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного університету;

Усенко І.Б. – кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач відділу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України;

Шатіло В.А. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри Національного транспортного університету;

Шимон С.І. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;

Шпакович О.М. – доктор юридичних наук, професор, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Іноземні члени редакційної колегії

Амір Ібрагім огли Алієв – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Бакинського державного університету (Азербайджан);

Райнер Арнольд – доктор права, професор Університету Регенсбурга (Німеччина);

Вільям Е. Батлер – доктор права, іноземний член НАН України, заслужений професор Лондонського університету, професор Школи права Університету штату Пенсильванія (США);

Адам Махарадзе – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Вероніка Сікора – доктор права, професор, декан юридичного факультету Дебреценського університету (Угорщина);

Герберт Шамбек – доктор права, професор (Австрія);

Анджей Шміт – доктор права, професор, завідувач кафедри факультету права та управління Гданського університету (Польща).

ЗМІСТ

<i>Шемиученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Ходаківська Т.В.</i> Часопису Київського університету права – 20 років	11
Видатні правознавці України	
<i>Музика І.В.</i> Правознавець-енциклопедист Євген Васильович Спекторський (1875–1951)	14
Теорія та історія держави і права. Філософія права	
<i>Копча В.В.</i> Правові методи дослідження явища: загальні поняття, структура, інструментарій	20
<i>Стовпець О.В.</i> Теоретико-правові аспекти нового кейнсіанства й лібертаріанства в сучасних державознавчих дискусіях	24
<i>Білаш О.В., Менджул М.В.</i> Особливості правосуб'єктності релігійних організацій в Україні: теоретичний та практичний аспект	29
<i>Васецький В.Ю.</i> Суттєві соціально-політичні події як витоки змін у сфері забезпечення прав і свобод людини	35
<i>Кахнич В.С.</i> Євген Коновалець – яскравий студент юридичного факультету Львівського університету (1909–1914)	39
<i>Рязанов М.Ю.</i> Особливості права Запорізької Січі у правовій спадщині України	43
<i>Сгоров П.В.</i> Змішана форма надання безоплатної юридичної допомоги: моделі та зарубіжний досвід	47
<i>Радзієвський Д.І.</i> Юридична техніка актів земельного законодавства: теоретико-методологічні підходи до розуміння	51
<i>Шеховцова Т.О.</i> Ісламський стандарт прав людини: тенденції трансформації під впливом глобалізаційних процесів	55
Конституційне право. Муніципальне право	
<i>Пархоменко Н.М.</i> Конституційне законодавство: компаративно-доктринальні виміри сутності і змісту	62
<i>Корнієнко П.С.</i> Правозахисна діяльність та становлення прав і свобод людини в Україні	66
<i>Софінська І.Д.</i> Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити	71
<i>Боярський О.О.</i> Характерологічні ознаки людини як біосоціальної істоти: соціальне та нормативно-правове вимірювання на рівні локального соціуму	77
<i>Лисенко О.М.</i> Забезпечення права людини на судовий захист у національному та зарубіжному законодавстві: порівняльний аспект	84
<i>Вольська І.В.</i> Порівняльно-правовий аналіз компетенції та порядку формування конституційних судів в Україні та Сербії	88
<i>Гордійок С.А.</i> Конституція і культура в аспекті прав людини	92
<i>Звоздецька І.В.</i> Інтегративна функція конституційного права України	99
<i>Левандовська І.В.</i> Окрема думка судді Конституційного Суду України як гарантія принципу незалежності: pro et contra	103
<i>Посторонко І.Г.</i> Становлення та розвиток феноменології муніципалізму: історичні цивілізаційно-локальні підходи до розуміння та визначення	107
<i>Роскошиний І.В.</i> Історичні передумови становлення та розвитку конституційно-правових відносин людини і держави в умовах інформаційного суспільства	114
<i>Чоренька Д.С.</i> Взаємодія особи з органами публічної влади крізь призму використання електронного судочинства та електронного підпису	122
Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право	
<i>Андрійко О.Ф.</i> До питання тлумачення правових норм в адміністративному праві	126
<i>Пухтецька А.А.</i> Про удосконалення положень Кодексу України про адміністративні правопорушення: критичний огляд законотворчих ініціатив	129
<i>Щербатюк Н.В.</i> Процедури зовнішньої торгівлі в Україні	134
<i>Гавалешко П.С.</i> Апеляція як самостійна стадія в сучасному адміністративному процесі: особливості реалізації прав людини на перегляд судового рішення	138
<i>Лис О.Г.</i> Реалізація стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні: адміністративно-правовий аспект	141
<i>Яремович О.І.</i> Вплив інститутів громадянського суспільства на правоохоронні органи держави крізь призму діяльності громадських рад	145
Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення в Україні	
<i>Діковська І.А.</i> Вплив підстави виникнення міжнародної юрисдикції на механізм стягнення сімейного утримання	149
<i>Коструба А.В.</i> Формула тлумачення змісту правочину: приватноправові аспекти правозастосування	155
<i>Пироза І.С., Пироза С.С.</i> Особливості реалізації накопичувальної моделі пенсійного страхування в Україні	159
<i>Рябенко Ю.Ю.</i> Цивільний процесуальний статус як наукова категорія: перспективи впровадження у правотворчість та правозастосування	163
<i>Сімутіна Я.В.</i> Право на справедливі умови праці крізь призму положень Європейської соціальної хартії та практики Європейського комітету з соціальних прав	169

<i>Грамацький Е.М.</i> Удосконалення інституту обходу закону у процесі рекодифікації цивільного законодавства України	174
<i>Крижесвська О.О.</i> Поняття нотаріальних процесуальних правовідносин	178
<i>Опанасюк Н.А., Попович С.І.</i> Історичні витоки правового регулювання туризму	182
<i>Печений О.П.</i> Деякі проблеми недійсності заповіту	189
<i>Стасів О.В., Бутинська Р.Я.</i> Поняття та завдання кадрової служби підприємства: правовий аспект	192
<i>Дубицька Н.Т.</i> Ризик та відповідальність у приватному праві	197
<i>Ліпатнікова О.О.</i> Особливості реалізації права застави кредитором	201
<i>Можаровський М.Ю.</i> Комплаєнс суб'єкта господарювання: поняття, види та принципи	204
<i>Нікітіна Т.О.</i> Специфіка медичних послуг (допомоги) в контексті реформування системи медичного обслуговування населення	209
<i>Степанченко О.С.</i> Деякі проблеми правового регулювання договірних відносин за участю споживачів у сфері електронної торгівлі	214
Проблеми права інтелектуальної власності	
<i>Бошицький Ю.Л.</i> Щодо підвищення ефективності кримінальної юстиції у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні	219
<i>Ропотаренко М.В.</i> Theory and practice of intellectual property rights protection in software	228
<i>Потурай К.С.</i> Європейський Союз як суб'єкт охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір ..	232
Аграрне, земельне та екологічне право	
<i>Бусуйок Д.В.</i> Правовий режим земельних часток (паїв): сучасний стан та перспективи розвитку	237
<i>Григор'єва Х.А.</i> Мала гідроенергетика в Україні: юридичні проблеми розвитку (на матеріалах судової практики)	241
<i>Юсупов В.А., Ченишова Н.В.</i> Міжнародний досвід судового захисту екологічних прав громадян: сучасний стан	246
<i>Засць О.І.</i> Характерні ознаки та особливості визнання земельного права як способу захисту	249
<i>Толкачова І.А., Кононенко А.С.</i> Проблеми забезпечення екологічних прав людини в Україні та зарубіжних країнах	254
Кримінальне право та кримінологія	
<i>Підюков П.П., Калиновський О.В.</i> Посилення протидії організованій злочинності, криміналізація «злочинів (ворів) у законі» та припинення діяльності злочинних спільнот в Україні: передісторія, сучасний стан і перспективи	259
<i>Величко Д.М., Шевченко В.В.</i> Домашнє насильство та способи його запобігання	263
<i>Куц В.М.</i> Звільнення від кримінальної відповідальності та перспективи його законодавчого врегулювання	267
<i>Любавіна В.П.</i> Вина в системі суміжних правових категорій	270
<i>Перелигіна Р.В.</i> Тенденції розвитку світової юридичної практики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	274
<i>Ракіпова І.В., Мельник А.В.</i> Особливості комунікації потерпілого як суб'єкта кримінального процесуального доказування	277
<i>Тарасевич Т.Ю.</i> Правове регулювання біометричної ідентифікації особи: національні тенденції та зарубіжний досвід	281
<i>Альєва Х.Р.</i> Основания для признания юридического лица потерпевшим в уголовном процессе Азербайджанской Республики	287
<i>Кривоускова К.Л.</i> Кримінальна відповідальність за публічні заклики до вчинення злочинів проти основ національної безпеки за законодавством іноземних держав та України	290
<i>Русаєв А.В.</i> Особливості доказування обставин вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із декларуванням недостовірної інформації	295
Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство	
<i>Мальський М.М.</i> Становлення міжнародного виконавчого процесу через розвиток виконавчого процесу та його місце в системі права України	301
<i>Medvedieva M.O.</i> Protection of the health-related rights in international law	307
<i>Вацинець І.І.</i> Деякі питання впливу практики Європейського суду з прав людини на формування стандартів міжнародного комерційного арбітражу	312
<i>Ковальова М.В.</i> Деякі питання міжнародно-правової відповідальності в міжнародному публічному праві	316
<i>Ляшенко Р.Д., Нагієв Б.М., Кудра А.В.</i> Проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини Україною	320
<i>Данилова І.О.</i> Щодо формування морського законодавства України	324
<i>Lutynenko A.A.</i> The patient's right to access to psychiatric records: doctrine and jurisprudence	328
<i>Стефанов Г.С.</i> Правові особливості проведення досліджень морського середовища у виключній економічній зоні	339
<i>Шишкін С.М.</i> Характеристика інституту обмеженої відповідальності судновласника у міжнародному приватному морському праві	343

Гість номера

<i>Péterfalvi A.</i> Data Protection and Freedom of Information on digital platforms	348
<i>Szili K., Kalmár F.</i> Proposed basic principles for the protection of national minorities in the EU	352

Студентська трибуна

<i>Стрий Т.О.</i> Права та обов'язки володільця на комерційну таємницю	357
<i>Сухов Д.О.</i> Цивільно-правове регулювання договорів про створення і використання об'єктів права інтелектуальної власності	362

Рецензії

<i>Орлеан А.М.</i> Актуальне дослідження кримінально-правових аспектів осудності	367
<i>Біленчук П.Д., Кравчук О.О.</i> Електронне суспільство, електронне право, кібербезпека: стратегія розвитку інноваційної ери	368

Нові видання

<i>Szmyt A.</i> W kręgu prawa konstytucyjnego	370
---	-----

Редакційні повідомлення	372
--------------------------------------	-----

Адреса редакції: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.
Головний редактор: +38044-278-51-55. Редактор: +38044-235-63-24, +38097-431-97-77.

www.chasprava.com.ua www.kul.kiev.ua
e-mail: chasprava@ukr.net

Редактор *Т.В.Ходаківська*. Художник *В.С.Жиборовський*
Комп'ютерне макетування *О.С.Бондаренко*

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 16356-4828ПР від 19.02.2010 р.
Підп. до друку 30.08.2021. Формат 60×84 1/8. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 43,2. Обл.-вид. арк. 51,2. Наклад 500 прим.
Видання та друк: Київський університет права НАН України. 01601, м. Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4. Тел. +38044-278-73-11.

Law Review **OF KYIV UNIVERSITY OF LAW**

Ukrainian scientific and theoretical periodical

Founded
in October, 2001

2021/2

Published
4 times per year

Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine
V.M. Koretskyi Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

ISSN 2219-5521

**“Law Review of Kyiv University of Law” is included into the professional
publication list “Legal sciences”, category “B”**
(Ministry of Education and Science of Ukraine: order № 1643, 2019/12/28)

The journal is entered in the international scientific metric bases

**HeinOnline (USA)
and
“Index Copernicus International” (Poland)**

Recommended for publishing by
V.M. Koretskyi Institute of State and Law of the NAS of Ukraine Academic Council
(protocol № 6, 2021/07/01)
Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine Academic Council
(protocol № 2, 2021/06/15)

Subscription index 23994

Editorial team

Yuriy Shemshuchenko, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the NAS of Ukraine, Director of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine (*Editor-in-Chief*);

Yuriy Boshytskyi, Ph.D. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Rector of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine (*Editor-in-Chief deputy*);

Tetiana Khodakivska, Head of the Department of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine (*editor*);

Olha Andriyko, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Oleksandr Batanov, Dr. hab. in Law, Professor, Leading Researcher of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Sergiy Bilotsky, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Arif Guliev, Dr. hab. in Law, Professor of the National Aviation University;

Sergey Koroed, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of King Danylo University;

Olexander Kostenko, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the NALS of Ukraine, Merited Figure of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Pavlo Kulynych, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Leading Researcher, Head of Sector of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Viktor Ladychenko, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;

Nataliya Malysheva, Dr. hab. in Law, Professor, Academician of the NALS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Maryna Medvedieva, Dr. hab. in Law, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Mykola Onishchuk, Dr. hab. in Law, Professor, Rector of the National School of Judges of Ukraine;

Natalia Parkhomenko, Dr. hab. in Law, Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Scientific Secretary of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Tetiana Podorozhna, Dr. hab. in Law, Associate Professor, Professor of Lviv University of Trade and Economics;

Vadym Popko, Dr. hab. in Law, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Kostiantyn Savchuk, Ph.D. in Law, Senior Researcher, Senior Researcher of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Yana Simutina, Dr. hab. in Law, Senior Researcher, Leading Researcher of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Iryna Sofinska, Dr. hab. in Law, Professor of the National University "Lviv Polytechnic";

Gennady Tymchenko, Dr. hab. in Law, Senior Researcher, Leading Researcher of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Larisa Udovyka, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of the Law Faculty of Zaporizhzhia National University;

Igor Usenko, Ph.D. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine;

Volodymyr Shatilo, Dr. hab. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of Kyiv National Linguistic University;

Svitlana Shimon, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman;

Olga Shpakovych, Dr. hab. in Law, Professor, Professor of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Editorial team foreign members

Amir Aliyev, Dr. hab. in Law, Professor, Dean of the Faculty of Law of Baku State University (Azerbaijan);

Rainer Arnold, Dr. hab. in Law, Professor of the University of Regensburg (Germany);

William E. Butler, Dr. hab. in Law, Professor, Foreign Member of the NAS of Ukraine and NALS of Ukraine, Emeritus Professor of University of London, Professor of Pennsylvania State University (USA);

Adam Makharadze, Dr. hab. in Law, Professor, Dean of Law and Social Science Faculty of Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia);

Herbert Schambeck, Dr. hab. in Law, Professor (Austria);

Veronika Szikora, Professor, Dean of the Faculty of Law of the University of Debrecen (Hungary);

Andrzej Szmyt, Dr. hab. in Law, Professor, Head of the Department of Constitutional Law and Administration of the University of Gdańsk (Poland).

CONTENTS

<i>Yuriy Shemshuchenko, Yuriy Boshytskyi, Tetiana Khodakivska. Law Review of Kyiv University of Law marks its 20th birthday</i>	11
Outstanding Ukrainian Lawyers	
<i>Iryna Muzyka. Jurist-encyclopedist Yevhen Vasyliovych Spektorsky (1875–1951)</i>	14
State and law theory and history. Philosophy of law	
<i>Vasyl Kopcha. Legal methods of research of the phenomenon: general concepts, structure, tools</i>	20
<i>Oleksandr Stovpets. Legal-theoretical aspects of the New Keynesianism and Libertarianism in current political discussions</i>	24
<i>Oleksandr Bilash, Marija Mendzhul. Peculiarities of legal personality of religious organizations in Ukraine: theoretical and practical aspect</i>	29
<i>Viacheslav Vasetsky. Significant socio-political events as the origins of changes in the field of ensuring human rights and freedoms</i>	35
<i>Volodymyr Kakhnych. Yevhen Konoalets is a bright student of the Faculty of Law of Lviv University in 1909–1914</i>	39
<i>Mykhailo Ryazanov. Features of the law of the Zaporizhian Sich in the legal heritage of Ukraine</i>	43
<i>Pavlo Yehorov. Mixed form of free legal aid: models and foreign experience</i>	47
<i>Dmytro Radziievskyi. Legal technique of acts of land legislation: theoretical and methodological approaches to understanding</i>	51
<i>Tatiana Shekhovtsova. Islamic standard of human rights: transformation trends under the influence of globalization processes</i>	55
Constitutional law. Municipal law	
<i>Natalia Parkhomenko. Constitutional legislation: comparative-theoretical dimensions of essence and content</i>	62
<i>Petro Korniyenko. Human rights activities and the formation of human rights and freedoms in Ukraine</i>	66
<i>Iryna Sofinska. Dual citizenship, principle of faithfulness and public governance: to have not be deprived</i>	71
<i>Olexandr Boyarsky. Characteristic features of man as a biosocial being: social and normative-legal measurement at the level of local society</i>	77
<i>Serhiy Hordiyuk. Constitution and culture in the human rights aspect</i>	92
<i>Oleksandr Lysenko. Ensuring the human right to judicial protection in national and foreign legislation: a comparative aspect</i>	84
<i>Inna Volskaya. Comparative analysis of competence and procedure for the formation of constitutional courts in Ukraine and Serbia</i>	88
<i>Iryna Zvozdetska. Integrative function of the constitutional law of Ukraine</i>	99
<i>Irina Levandovska. Separate opinion of the judge of the Constitutional Court of Ukraine as a guarantee of the independence principle: pro et contra</i>	103
<i>Inna Postoronko. Formation and development of the phenomenology of municipalism: historical civilization-local approaches to understanding and definition</i>	107
<i>Illya Roskoshnyy. Historical prerequisites for the formation and development of constitutional and legal relations between man and state in the conditions of the information society</i>	114
<i>Danyila Chornenka. Interaction of an individual with public authorities through the prism of the use of e-justice and e-signature</i>	122
State governing and administrative law issues. Financial law. Information law	
<i>Olga Andriyko. On the question of interpretation of legal norms in administrative law</i>	126
<i>Alla Pukhtetska. On development of the provisions of the Code of Ukraine on administrative offences: critical overview of modern law-drafting initiatives</i>	129
<i>Natalia Shcherbatiuk. Foreign trade procedures in Ukraine</i>	134
<i>Petro Havaleshko. Appeal as an independent stage in modern administrative proceedings: features of the exercise of human rights to review of judgement</i>	138
<i>Olena Lys. Implementation of the strategy for the development of inclusive education in Ukraine: administrative legal aspect</i>	141
<i>Oleksandra Yaremowych. Influence of civil society institutions on state law enforcement agencies through the prism of public councils</i>	145
The issues of civil law, commercial law, labour law and social security law of Ukraine	
<i>Iryna Dikovska. The Impact of the Ground for International Jurisdiction on the Mechanism of Recovery of Family Maintenance</i>	149
<i>Anatolii Kostruba. The formula for interpreting the transaction content: private-legal aspects of legal enforcement</i>	155
<i>Ihor Pyroha, Serhii Pyroha. Features of implementation of the accumulative model of pension insurance in Ukraine</i>	159
<i>Yurii Riabchenko. Civil procedural status as a scientific category: prospects for implementation in lawmaking and law enforcement</i>	163

<i>Yana Simutina</i> . The right to just conditions of work through the prism of the provisions of the European Social Charter and the practice of the European Committee of Social Rights	169
<i>Ernest Gramatskiy</i> . Improvement of the evasion of law institute in the process of recodification of the civil legislation of Ukraine	174
<i>Olena Kryzhevskaya</i> . The concept of notarial procedural legal relations	178
<i>Nataliia Opanasiuk, Sergii Popovych</i> . Historical highlights of legal regulation of tourism	182
<i>Oleg Pechenyi</i> . Some problems with the invalidity of the testament	189
<i>Oksana Stasiv, Roksolana Butynska</i> . Concept and tasks of the personnel service of an enterprise: legal aspect	192
<i>Natalia Dubytska</i> . Risk and responsibility in private law	197
<i>Olga Lipatnikova</i> . Peculiarities of the exercise of the right of pledge by the creditor	201
<i>Mykyta Mozharovskiy</i> . Business entity's compliance: concepts, types and principles	204
<i>Tetiana Nikitina</i> . Special features of medical services (assistance) in the context of the system of medical service of the population' reforms	209
<i>Olena Stepanchenko</i> . Some problems of legal regulation contractual relations with customer participation in the field of electronic commerce	214
Intellectual property law issues	
<i>Yuriy Boshytskyi</i> . About the increase of the efficiency of criminal justice in intellectual property protection in Ukraine	219
<i>Mykhailo Ponomarenko</i> . Theory and practice of intellectual property rights protection in software	228
<i>Kateryna Poturai</i> . The European Union as a subject of protection of intellectual property rights to the cinematographic work	232
Agricultural, land and environmental law	
<i>Diana Busuiok</i> . Legal regime of land plots (shares): current situation and prospects of development	237
<i>Khrystyna Hryhorieva</i> . Small hydropower in Ukraine: legal problems of development (on the materials of judicial practice)	241
<i>Valerii Yusupov, Nataliia Chenshova</i> . International experience of judicial protection of environmental rights of citizens: a current status	246
<i>Olena Zaiets</i> . Characteristic features and peculiarities of recognition of land right as a method of protection	249
<i>Iryna Tolkachova, Anna Kononenko</i> . Problems of ensuring environmental human rights in Ukraine and foreign countries	254
Criminal law and criminology	
<i>Petro Pidukov, Oleksandr Kalynovskiy</i> . Strengthening the fight against organized crime, criminalization of «thieves (vory) in law» and stopping activity of the criminal community in Ukraine: background, current state and prospects	259
<i>Dmitro Velychko, Vitalina Shevchenko</i> . Domestic violence and the ways to prevent it	263
<i>Vitalii Kuts</i> . Exemption from criminal liability and the prospects for its legislative regulation	267
<i>Victoria Lubavina</i> . The concept of guilt as an element of the content of criminal law of Ukraine	270
<i>Raisa Perelygina</i> . Trends in the development of world legal practice in the field of preventing and combating domestic violence	274
<i>Inna Rakipova, Andrii Melnyk</i> . Features of communication of the victim as a subject of criminal procedural evidence ...	277
<i>Tetiana Tarasevych</i> . Legal regulation of biometric identification: national trends and foreign experience	281
<i>Halima Aliyeva</i> . Grounds for recognition of a legal person as a victim in criminal proceedings of the Republic of Azerbaijan	287
<i>Kateryna Kryvopuskova</i> . Criminal responsibility for public calls to commit crimes against the foundations of national security under the legislation of foreign states and Ukraine	290
<i>Andrii Rusaiev</i> . Features of proving the circumstances of committing a criminal offense related to submission of inaccurate information	295
The legal system of Ukraine and international law, comparative legal studies	
<i>Markian Malskyi</i> . Establishment of international enforcement process through development of the enforcement process and its place in the legal system of Ukraine	301
<i>Maryna Medvedieva</i> . Protection of the health-related rights in international law	307
<i>Ivan Vashchynets</i> . Certain issues of the human rights impact on establishing the standards of the international commercial arbitral proceedings	312
<i>Maryna Kovalova</i> . Some issues of responsibility under public international law	316
<i>Ruslana Liashenko, Bohdan Nahiiev, Alona Kudra</i> . Problems of execution of decisions of the European Court of Human Rights in Ukraine	320
<i>Iryna Danilova</i> . Regarding the formation of maritime legislation of Ukraine	324
<i>Anatoliy Lytvynenko</i> . The patient's right to access to psychiatric records: doctrine and jurisprudence	328
<i>Georgi Stefanov</i> . Legal Features of Research on the Marine Environment in the Exclusive Economic Zone	339
<i>Sergii Shyshykin</i> . Characteristics of the institution of limited liability of a shipowner in private maritime law	343

Contents

Issue guest

<i>Attila Péterfalvi</i> . Data Protection and Freedom of Information on digital platforms	348
<i>Katalin Szili, Ferenc Kalmár</i> . Proposed basic principles for the protection of national minorities in the EU	352

Students' forum

<i>Tetiana Strii</i> . Rights and obligations of the owner of a trade secret	357
<i>Dmytro Sukhov</i> . Civil legal regulation of agreements on the creation and use of objects of intellectual property rights	362

Reviews

<i>Andriy Orlean</i> . Topical study of criminal law aspects of sanity	367
<i>Petro Bilenchuk, Alexander Kravchuk</i> . Electronic society, electronic law, cybersecurity: strategy for the development of the innovation era	369

New editions

<i>Andrzej Szmyt</i> . In the circle of constitutional law	370
--	-----

Editorial message	372
--------------------------------	-----

The editorial office address: 4, Triokhsviatytska Street, Kyiv, 01601.

The editor-in-chief: +38044-278-51-55. The editor: +38044-235-63-24, +38097-431-97-77.

www.chasprava.com.ua www.kul.kiev.ua

e-mail: chasprava@ukr.net

The editor *T.Khodakivska*. The artist *V.Zhyborovskiy*.

Computer premastering *A.Bondarenko*

Printed media state register certificate KV № 16356-4828 PR, 19.02.2010

Signed for printing 2021/08/30. Format 60×84 1/8. Offset printing. Conventional printed sheets 43,2. Published sheets 51,2. Sheet feed 500 copies.

Edition and printing: Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine. 4 Triokhsviatytska St., 01601, Kyiv-1, phone number +38044-278-73-11.

мических течениях. Делается попытка обосновать с философско-правовых позиций, почему либертарианский концепт ныне менее состоятелен. Одновременно уточняется смысл «нового кейнсианского» взгляда на то, каким должно быть государство. Делается вывод, что видение функций государства сторонниками «нового кейнсианства» по многим параметрам себя оправдывает, при этом проявления государственной активности в области макроэкономической и социальной политики сегодня почти невозможно отделить от выполнения государством своих институциональных функций.

Ключевые слова: государство, социально-экономическая политика, функции государства, невмешательство, регулирование, либертарианство, новое кейнсианство.

Summary

Oleksandr Stovpets. Legal-theoretical aspects of the New Keynesianism and Libertarianism in current political discussions.

The main object of this research is a problem of contemporary legal status of the State, and different views on its key functions, which are investigated from the standpoint of Libertarianism and New Keynesianism. Strengths and weaknesses in both philosophical-economic concepts are indicated, taking into account their implications inside a Legal system. Here is made an attempt to substantiate, from a legal-philosophic standpoint, why the libertarian concept is now less consistent. At the same time, we try to clarify the meaning of the "New Keynesian" view of what the State should be.

Libertarian ideology and libertarianism as its product has ambivalent nature. On the one hand, there is an emphasis on the Laissez-faire principle, on the "minimal state" and non-interference in private spheres of life, on individual initiative and the negotiability of the humankind. In this context, the State is even considered as a source of dependent sentiments and inflated expectations of those parts of the population, which are used to define as "an inert majority". On the other hand, this ideology does not provide intelligible answers to such important questions as national security guarantees (especially in conditions of external aggression), the issues of prevention and mitigation the consequences of dangerous disasters, the implementation of large-scale social programs, and all other substantial problems that are usually resolved with the participation of the State. All these issues show-up an essential misconception of libertarianism, and give an evidence of serious mismatch of this ideology with the realities of today's life, even in the most developed countries.

All these considerations indicate that large-scale macroeconomic, social, and legal intervention of the State in the economy is often vital not only for its successful functioning, but also for elementary survival in the face of existential crises. That is why we guess that the basic principles of the New Keynesian concept of the State could be considered justified in its general approaches and dimensions. The overall conclusion is that the vision supported by "new Keynesians", in respect of the State's functions, justifies itself in many parameters, while the manifestations of state activity in the field of macroeconomic and social policy today are hardly possible to separate from the State's performance of its institutional functions.

Key words: the State, socio-economic policy, state functions, non-interference, regulation, Libertarianism, New Keynesianism.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2021.04

УДК 347.1

О.В. БІЛАШ, М.В. МЕНДЖУЛ

Олександр Володимирович Білаш, кандидат юридичних наук, доцент, доцент ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0000-0002-1248-7798

Марія Василівна Менджул, доктор юридичних наук, доцент, професор ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

ORCID: 0000-0002-3893-4402

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Кількість релігійних організацій в Україні щороку зростає, ця тенденція спостерігається і до цього часу. До прикладу, станом на 1 липня 2021 р. офіційно зареєстровано як юридичних осіб 26785 релігійних організацій, а станом на 1 червня 2020 р. їх було 26452¹. Релігійні організації мають на меті здійснювати релігійну діяльність, у тому числі сприяти громадянам у сповіданні та поширенні віри. Гарантування в Україні свободи віросповідання неможливе без створення належних правових засад для діяльності релігійних організацій, можливості реєстрації їх як юридичних осіб та здійснення ними власних прав. За таких обставин дослідження правових норм, що визначають особливості правосуб'єктності релігійних організацій та практики їх застосування є вкрай необхідним.

© О.В. Білаш, М.В. Менджул, 2021

* *Oleksandr Bilash, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of Uzhhorod National University*

** *Marija Mendzhul, Dr. hab. in Law, Associate Professor, Professor of Uzhhorod National University*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття правосуб'єктності залишається в центрі уваги теоретиків права, зокрема нещодавно вийшла монографія В.А. Січевлюка, в якій досліджено еволюцію категорії «правова суб'єктність», а також науковців у різних галузях права (А.Ю. Бабаскін, В.І. Борисова, В.А. Васильєва, А.В. Зеліско, О.І. Зозуляк, В.М. Кравчук, І.М. Кучеренко, Р.А. Майданик, В.Д. Примак, С.О. Сліпченко, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.О. Харитонов та ін.). Водночас питання правосуб'єктності непідприємницьких товариств досліджувало невелике коло вчених (Н.П. Гаєва, В.В. Кочин, В.О. Чепурнов, Н.А. Циганчук та ін.). Проблеми правосуб'єктності релігійних організацій досліджені в окремих працях Ю.В. Кривенко, В.Ф. Піддубної, В.Д. Фучеджі та ін. Не зважаючи на розробленість у теорії права поняття «правосуб'єктність», а також ґрунтовні дослідження поняття правосуб'єктності у доктрині цивільного права, особливості правосуб'єктності релігійних організацій залишаються недостатньо дослідженими.

Формулювання мети статті. Враховуючи це, метою статті є ґрунтовний теоретичний аналіз особливостей правосуб'єктності релігійних організацій та розробка пропозицій до вирішення проблем, які виникають при практичній реалізації релігійними організаціями своєї правосуб'єктності.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на те, що вже традиційним є в теорії права термін «правосуб'єктність», є спроби обґрунтувати доцільність застосування саме терміна «правова суб'єктність»², хоч за змістом вказані поняття тотожні. Крім цієї дискусії, досі нема єдності серед науковців щодо обсягу сутнісного наповнення правосуб'єктності. Так, деякі вчені ототожнюють правосуб'єктність з правоздатністю³, інші вважають, що правосуб'єктність є поєднанням правоздатності та дієздатності⁴, поширеним є й підхід, коли до вказаних двох елементів включають ще й деліктоздатність⁵, а також правочиноздатність⁶. Остання позиція є найбільш дискусійною, оскільки право на укладення правочинів є таким ж правом як і інші, тому охоплюється правоздатністю. Різноманітність наукових позицій підтверджує важливість дослідження поняття правосуб'єктності, і проведений аналіз дав нам змогу констатувати, що єдності науковці дійшли у розумінні того, що правосуб'єктність є сукупністю властивостей, які дозволяють особі бути суб'єктом права та вступати у правовідносини.

Відповідно до міжнародних стандартів відмова держави надати правосуб'єктність релігійній організації є втручанням у реалізацію права на свободу релігії та переконань у контексті права на свободу об'єднань⁷. Отож, правосуб'єктність релігійних організацій є невід'ємним та ключовим елементом їх правового статусу.

У науковій літературі також традиційно поділяють правосуб'єктність на загальну, галузеву і спеціальну⁸. Релігійна організація, володіючи конституційною, адміністративною, цивільною правосуб'єктністю, є єдиним суб'єктом права. Очевидно, що не будучи юридичною особою, релігійна організація не може володіти цивільною правосуб'єктністю, проте така організація може бути учасником конституційних та адміністративних правовідносин.

В.Ф. Піддубна обґрунтовує, що релігійні організації мають спеціальну правосуб'єктність і пропонує внести відповідні зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»⁹. Спеціальна правосуб'єктність релігійних організацій передбачає, що діяльність таких організацій визначається і обмежується метою їх створення, яка чітко визначена у ст. 7 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Вказані положення закону дозволяють констатувати, що діяльність релігійних організацій передбачає насамперед створення умов для реалізації людиною свободи совісті та віросповідання. За таких умов можна погодитися із науковцями, що вказану діяльність варто називати релігійною.

В.В. Новіков вважає, що релігійна (культова) діяльність може бути різноманітною, і при цьому вчений описує види такої діяльності. Перелік видів діяльності, запропонований автором, доволі широкий, включає, до прикладу, будівництво храмів, нагляд за обрядовістю під час богослужінь, обрядів тощо. Крім того, автором запропоновано розширений підхід до розуміння поняття «релігійна діяльність»¹⁰. Водночас, на нашу думку, помилковим є ототожнення науковцем релігійної та культової діяльності, а також віднесення до практичної сфери релігійної діяльності виробничої та господарської діяльності, останні здійснюються релігійними організаціями як юридичними особами. Безперечно, виробнича та господарська діяльність є допоміжними щодо релігійної діяльності, але аж ніяк не її складовими.

Крім того, ми не погоджуємося із пропозицією В.В. Новікова про доцільність закріплення форм релігійної діяльності у чинному законодавстві України «з метою утвердження церковної правосуб'єктності і удосконалення правового регулювання релігійної діяльності», оскільки держава не повинна регулювати саме релігійну діяльність, а тільки визначати ті межі, які така діяльність не може порушувати (наприклад, права та здоров'я людини, громадську безпеку, національні інтереси і т. п.). Саме у такому випадку буде створено умови для гарантування свободи віросповідання, у тому числі й через діяльність релігійних організацій.

Таким чином, релігійні організації мають спеціальну правосуб'єктність, яка включає правоздатність (здатність релігійних організацій мати права та обов'язки), дієздатність (здатність релігійних організацій здійснювати права та виконувати обов'язки) і деліктоздатність, які виникають водночас з моменту створення релігійної організації. Разом із тим цивільними права та обов'язками релігійна організація володіє з моменту реєстрації її як юридичної особи.

Релігійна організація, так само як і громадське об'єднання, може нести різну юридичну відповідальність з моменту створення, у тому числі конституційну, адміністративну, цивільну та навіть кримінальну (останній вид в Україні може застосовуватися до релігійних організацій, які набули статусу юридичної особи, з моменту доповнення Кримінального кодексу України у 2013 р. розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб»).

Крім того, до релігійних організацій може бути застосована відповідальність у виді примусового припинення їх діяльності, підстави застосування якої чітко визначені у ст. 16 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»¹¹.

Доволі численними є судові рішення, в яких відмовлено у скасуванні державної реєстрації релігійних організацій у тих випадках, коли до суду звертається не уповноважений державний орган. Зокрема, податкові інспекції подають позови про скасування державної реєстрації релігійних організацій з підстав неподання ними податкової звітності. При відмові у задоволенні таких позовів суди зазначають, що спеціальним законом, яким є Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», передбачено припинення діяльності релігійної організації як спеціальна санкція за порушення норм Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», і що подавати позовну заяву може чітко визначене коло осіб (орган, який уповноважений здійснювати реєстрацію статуту або прокурор)¹².

Для припинення діяльності релігійної організації слід довести факт порушення нею відповідних норм законодавства України. Така позиція прослідковується у судовій практиці. Так, до прикладу, в позові Черкаської обласної державної адміністрації до релігійної громади «Божичі» про припинення діяльності судом було відмовлено. Позивач вважав, що релігійна громада «Божичі» в своїй діяльності порушує вимоги власного статуту, заявляючи про свою приналежність до сатанізму, розпалює міжрелігійну ворожнечу, пропагує релігійну нетерпимість, а також здійснює інші порушення. Водночас позивачем не було подано до суду належних доказів¹³.

Релігійна організація з моменту створення володіє особистими немайновими та майновими правами, здійснення яких гарантується законодавством України. Доволі поширеною є позиція, згідно з якою «...церква наділена широким обсягом прав та обов'язків, які виникають із них, окреслити які в межах одного спеціального закону неможливо...», але при цьому на рівні законодавства пропонується визначити перелік таких прав¹⁴. Ми не погоджуємося з таким підходом. Вважаємо, що необхідно не визначати чітко систему прав релігійних організацій, а навпаки залишити перелік відкритим із одночасним врегулюванням критеріїв обмеження прав релігійних організацій з боку держави.

Зупинимося на практичних проблемах, що виникають при здійсненні релігійними організаціями окремих прав. Кожна релігійна організація має право на найменування. Статут релігійної організації також повинен містити інформацію про вид релігійної організації, її віросповідну приналежність і місцезнаходження. Наразі, враховуючи ситуацію в Україні, у тому числі окупацію АРК та частину Луганської і Донецької областей, держава вжила заходи, щоб забезпечити незалежність релігійних організацій від впливу зарубіжних держав. З таких позицій обґрунтованим було внесення у 2018 р. змін до законодавства, згідно з якими релігійні організації повинні внести зміни до власних найменувань, що мають відображати приналежність до релігійного об'єднання за межами України, у державі, яка здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину її території¹⁵.

Релігійна організація має право здійснювати релігійну діяльність, право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації. На практиці доволі часто виникають спори між релігійними організаціями щодо здійснення ними права на проведення богослужінь та релігійних обрядів. Як правило, це пов'язано із наявністю на території громади однієї культової будівлі, на яку претендує декілька релігійних організацій. При вирішенні таких спорів суди дотримуються принципу рівності та недискримінації, надаючи по чергові право на проведення богослужінь та релігійних обрядів кожній релігійній організації. Так, наприклад, Господарський суд Івано-Франківської області розглянув позовну заяву про визнання права у РГ УГКЦ на безперешкодне проведення богослужінь та релігійних обрядів в церкві Св. Миколая с. Вікторів та відсутність такого права у РГ УАПЦ. Зокрема, суд відмовив у задоволенні таких вимог, у тому числі із міркувань, що культова будівля і майно, що є державною власністю, можуть передаватися у спільне (по чергове) користування двом і більше релігійним громадам за їх взаємною згодою. У випадку відсутності такої згоди саме державний орган визначає порядок користування культовою будівлею та майном і може укладати з кожною громадою окремі договори¹⁶.

Релігійна організація має право змінювати підлеглість у канонічних і організаційних питаннях. Водночас таке питання має вирішуватися загальними зборами релігійної організації із дотриманням вимог законодавства та її статуту. Наприклад, судовим рішенням було визнано незаконним та скасовано наказ начальника управління у справах національностей та релігій Вінницької обласної державної адміністрації № 38 від 2 квітня 2019 р. в частині реєстрації статуту релігійної організації «Релігійна громада Свято-Успенського храму с. Велика Кісниця Ямпільського району Могилів-Подільської єпархії УПЦ» у новій редакції із зміною найменування на релігійну організацію «Релігійна громада Свято-Успенського храму с. Велика Кісниця Ямпільського району Вінницько-Тульчинської єпархії УПЦ (ПЦУ)». Підставою для прийняття такого судового рішення було те, що матеріали справи не містять доказів того, що загальні збори скликалися та проводилися відповідно до положень статуту¹⁷. Подібні судові рішення винесено також в інших областях України¹⁸.

Релігійні організації відповідно до ст. 18 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» володіють, користуються і розпоряджаються майном, яке належить їм на праві власності, вказані правомочності можуть бути обмежені тільки в порядку, передбаченому законом. У 2019 р. були внесені зміни до вказаної статті і посилено її гарантією, яка захищає майно релігійної організації. Зокрема заборонено продаж, обмін, передачу у заставу майна релігійної організації, а також встановлення іпотеки, безоплатну передачу

у власність та управління інших осіб, до завершення процедури зміни підлеглості релігійної організації у канонічних та організаційних питаннях.

Крім того, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачає порядок користування релігійними організаціями власністю держави та інших суб'єктів правовідносин. Зокрема, згідно зі ст. 17 вказаного закону релігійні організації згідно з договором можуть отримувати майно у користування від держави, громадських організацій або громадян. На нашу думку, вказане положення носить необґрунтовано обмежувальний характер і суперечить нормам Цивільного кодексу України. Зокрема, будь-яка територіальна громада, а також юридична особа може передати по договору майно у користування релігійній організації. Саме тому необхідно внести відповідні зміни до ст. 17 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Проблема повернення церковного майна є однією із пріоритетних у державній політиці України. У 2008 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення щодо першочергового повернення культових будівель, і у 2010 р. було розроблено законопроект «Про повернення культових будівель релігійним організаціям», але до Верховної Ради України він не був внесений, оскільки не був підтриманий Всеукраїнською Радою церков і релігійних організацій. ВРЦіРО відстоює позицію, за якої реституція повинна передбачати повернення релігійним організаціям усього культового та іншого колишнього церковного майна, яке було реквізовано у радянський період. Якщо майно неможливо повернути, то має бути передбачено ефективний механізм компенсації всього майна, а не тільки культового.

Частина п'ята ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює, що органи місцевого самоврядування можуть приймати рішення про подальше використання колишніх культових споруд, в тому числі щодо їх передачі у користування або у власність релігійним організаціям. На рівні територіальних громад є практика повернення культового майна релігійним організаціям. Наприклад, 29 серпня 1990 р. Виконавчий комітет Ужгородської міської ради передав Горянську ротонду в користування греко-католицькій громаді мікрорайону Горяни, а 27 серпня 1991 р. Рішенням Виконавчий комітет Ужгородської міської ради № 171 клопотав до обласної ради передати Горянську ротонду у власність греко-католицькій громаді. Проте Закарпатська ОДА розпорядженням № 24 Горянську ротонду передала греко-католицькій релігійній громаді тільки у користування.

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» у 2018 р. був доповнений ст. 17-1, яка врегулювала особливості передачі у користування визначного об'єкта культурної спадщини, пам'ятки архітектури національного значення, культової споруди – Андріївської церкви Національного заповідника «Софія Київська». Зокрема, передбачено, що тільки Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про передачу вказаного об'єкта культурної спадщини в постійне користування, що не тягне за собою виключення її з переліку об'єктів нерухомої культурної спадщини Національного заповідника «Софія Київська».

Враховуючи доволі часті спори між релігійними організаціями про доступ до тих чи інших культових споруд, при вирішенні питання про передачу релігійній організації культового та іншого майна у власність (або користування) слід враховувати: пріоритетність гарантування релігійними організаціями майна у власність, і тільки у випадку неможливості такої передачі (коли будівля є пам'яткою архітектури або вже використовується різними релігійними громадами) – у користування; права релігійної організації, яка була власником такого майна на момент його переходу у державну власність; права релігійної організації, яка наразі користується будівлею чи іншим майном; права та інтереси релігійної організації, яка вклала кошти у підтримання майна в належному стані, у тому числі його реконструкцію; врахування часу, протягом якого релігійна організація публічно використовує майно; наявність інших культових будівель та можливість їх використання іншими релігійними організаціями.

Рішення державного органу щодо передачі майна релігійній організації у власність (або користування) має бути обґрунтованим і гарантувати врахування прав та інтересів різних релігійних організацій, запобігати розпалюванню релігійної ворожнечі. Враховуючи, що доволі часто в одній територіальній громаді жителі можуть сповідувати різні релігійні переконання, бути прихильниками різних релігійних конфесій, важливим є забезпечення рівного доступу до культових будівель. На практиці можуть укладатися договори про по чергове ведення служінь, прийматися рішення загальними зборами жителів. Проте непоодинокими є випадки судових спорів щодо користування культовими будівлями різними релігійними громадами (наприклад, рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 7 лютого 2008 р. у справі № 3/264¹⁹, рішення Господарського суду Закарпатської області від 21 травня 2007 р. у справі № 1/65²⁰, рішення Господарського суду Рівненської області від 20 травня 2020 р. у справі № 918/915/19²¹, Постанова Верховного Суду від 5 лютого 2019 р. у справі № 918/553/16²² та ін.). При цьому суди вірно застосовують принципи рівності та заборони дискримінації щодо релігійних організацій, доволі неупереджено та об'єктивно розглядають вказані спори.

Проблеми виникають також щодо повернення релігійним організаціям майна, яке з різних причин перейшло у приватну власність. За таких умов можливий тільки викуп майна, але держава та органи місцевого самоврядування не мають на це коштів. Крім того, відсутні які-небудь темпоральні рамки повернення церковного майна чи виплати компенсації.

Висновки. Отже, спеціальна правосуб'єктність релігійних організацій передбачає, що вона може здійснювати тільки ті дії, що відповідають меті такої організації (виключно релігійну діяльність, а також діяльність, субсидіарну до релігійної, яка необхідна для досягнення мети створення). У випадку здійснення нере-

лігійної діяльності або релігійної діяльності з порушенням законодавства, за рішенням суду, може бути припинено діяльність релігійної організації.

Релігійні організації можуть володіти на праві власності різним майном, у тому числі культового характеру, а також отримати таке майно в користування. Водночас проблема повернення церковного майна чи виплати за нього справедливої компенсації залишається актуальною. Саме тому на рівні держави необхідно розробити чіткий план, що передбачав би ґрунтовний аналіз майна, яке підлягає поверненню релігійним організаціям, із зазначенням чітких часових рамок повернення або виплати компенсації. Подібний досвід вже опрацьований у європейських державах і його слід впроваджувати в Україні.

¹ Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

² Січевлюк В.А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. С. 106–107.

³ Толстой Ю.К. К теории правоотношения. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1959. С. 11.

⁴ Скакун О.Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков: Консум, Ун-т внутр. дел, 2000. С. 388.

⁵ Примак В.Д. Правосуб'єктність та ознаки юридичної особи в контексті її цивільно-правової відповідальності. *Вісник господарського судочинства*. 2003. № 4. С. 227; Старинський М. Деліктоздатність юридичної особи: поняття та види. *Юридична Україна*. 2006. № 6. С. 10; Парасюк В.М., Парасюк М.В. Особливості правосуб'єктності юридичної особи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 2. С. 141.

⁶ Фролов В.Д. Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивільістичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2004. С. 14.

⁷ Рекомендації щодо правосуб'єктності релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань. Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДПІЛ). 2015. С. 21. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/1/176361.pdf>

⁸ Окунев І.С. Проблема правосуб'єктності як складова теорії правового статусу суб'єкта права. *Держава і право*: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2007. Вип. 37. С. 63.

⁹ Піддубна В.Ф. Релігійні організації як суб'єкти цивільних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. С. 4.

¹⁰ Новіков В.В. Основні форми релігійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 190–201. С. 198.

¹¹ Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

¹² Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 6 жовтня 2014 р. у справі № 804/15171/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41367451>

¹³ Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 30 листопада 2017 р. у справі № 703/3425/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70668434>

¹⁴ Вароз Т.В. Конституційно-правовий статус церкви в Україні та зарубіжних країнах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2020. 20 с. С. 11.

¹⁵ Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України: Закон України від 20 грудня 2018 р. № 2662-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-viii>

¹⁶ Рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 2 березня 2010 р. у справі № 3/264-5/106. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8240595>

¹⁷ Рішення Господарського суду Вінницької області від 1 червня 2020 р. у справі № 902/59/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89705188>

¹⁸ Рішення Острозького районного суду Рівненської області від 24 лютого 2021 р. у справі № 567/1207/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95335343>

¹⁹ Рішення Господарського суду Івано-Франківської обл. від 7 лютого 2008 р. у справі № 3/264. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1390736>

²⁰ Рішення Господарського суду Закарпатської обл. від 21 травня 2007 р. у справі № 1/65. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/683895>

²¹ Рішення Господарського суду Рівненської області від 20 травня 2020 р. у справі № 918/915/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89348305>

²² Постанова Верховного Суду від 5 лютого 2019 р. у справі № 918/553/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79687764>

Резюме

Білаш О.В., Менджул М.В. Особливості правосуб'єктності релігійних організацій в Україні: теоретичний та практичний аспект.

У статті наведено результати дослідження правосуб'єктності релігійних організацій, виявлених їх особливостей, а також викладено пропозиції щодо вирішення проблем, які виникають при практичній реалізації релігійними організаціями своєї правосуб'єктності.

Встановлено, що спеціальна правосуб'єктність релігійних організацій передбачає, що діяльність таких організацій визначається і обмежується метою їх створення. Обґрунтовано, що релігійні організації можуть володіти на праві власності різ-

ним майном, у тому числі культового характеру, а також отримати таке майно у користування. Водночас проблема повернення церковного майна чи виплати за нього справедливої компенсації залишається актуальною. Саме тому на рівні держави необхідно розробити чіткий план, що передбачав би ґрунтовний аналіз майна, яке підлягає поверненню релігійних організацій, із зазначенням конкретних часових рамок повернення або виплати компенсації.

Ключові слова: релігійна організація, правосуб'єктність, правоздатність, права, майно, відповідальність.

Резюме

Билаш А.В., Менджул М.В. Особенности правосубъектности религиозных организаций в Украине: теоретический и практический аспект.

В статье приведены результаты исследования правосубъектности религиозных организаций, выявленных особенностей, а также изложены предложения к решению проблем, возникающих при практической реализации религиозными организациями своей правосубъектности.

Установлено, что специальная правосубъектность религиозных организаций предусматривает, что деятельность таких организаций определяется и ограничивается целью их создания. Обосновано, что религиозные организации могут обладать на праве собственности разным имуществом, в том числе культового характера, а также получить такое имущество в пользование. В то же время проблема возвращения церквям имущества или выплаты за него справедливой компенсации остается актуальной. Именно поэтому на уровне государства необходимо разработать четкий план, который предусматривал бы основательный анализ имущества, подлежащего возврату религиозных организаций, с указанием конкретных временных рамок возвращения или выплаты компенсации.

Ключевые слова: религиозная организация, правосубъектность, правоспособность, права, имущество, ответственность.

Summary

Oleksandr Bilash, Marija Mendzhul. Peculiarities of legal personality of religious organizations in Ukraine: theoretical and practical aspect.

The article presents the results of the study of the legal personality of religious organizations, identified their features, as well as proposals for solving problems that arise in the practical implementation of religious organizations of their legal personality.

It has been established that scholars have reached a unity in the understanding that legal personality is a set of properties that allow a person to be a subject of law and enter into legal relations. It is noted that in accordance with international standards, the state's refusal to grant legal personality to a religious organization is an interference with the exercise of the right to freedom of religion or belief.

It is substantiated that the special legal personality of religious organizations provides that the activities of such organizations are defined and limited by the purpose of their creation, which is clearly defined in Article 7 of the Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations" and may be specified in the organization's charter.

A religious organization may have various legal responsibilities since its inception, including constitutional, administrative, civil, and even criminal. In addition, religious organizations may be subject to liability in the form of forced termination of their activities, the grounds for which are clearly defined in Art. 16 of the Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations".

It was found that there are quite a number of court decisions refusing to cancel the state registration of religious organizations in cases where an unauthorized state body, in particular, tax inspections, applies to the court (on the grounds of non-submission of tax reports by religious organizations). In order to terminate the activity of a religious organization, it is necessary to prove the fact that it violated the relevant norms of the legislation of Ukraine. This position is traced in judicial practice.

From the moment of its establishment, a religious organization has personal non-property and property rights, the exercise of which is guaranteed by the legislation of Ukraine. It is substantiated that it is necessary not to clearly define the system of rights of religious organizations, but on the contrary to leave the list open with the simultaneous settlement of the criteria for restricting the rights of religious organizations by the state.

In practice, disputes often arise between religious organizations over their exercise of the right to worship and religious rites. This is usually due to the presence of a single religious building in the community, which is claimed by several religious organizations. In resolving such disputes, the courts adhere to the principle of equality and non-discrimination, granting the right to hold religious services and religious rites to each religious organization.

It is substantiated that religious organizations can own various property rights, including religious ones, as well as receive such property for use. At the same time, the problem of returning church property or paying fair compensation for it remains relevant. That is why at the state level it is necessary to develop a clear plan that would provide for a thorough analysis of property to be returned to religious organizations, indicating a clear time frame for damage or compensation.

РЕДАКЦІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ

До відома авторів

Просимо вас дотримуватися правил підготовки, комплектації та оформлення рукописів для «Часопису Київського університету права». Авторські рукописи мають бути оформленими відповідно до державних стандартів і відповідати вимогам Постанови ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р.: «...приймати до друку... лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невиділених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі» (Бюлетень ВАК України, № 1, 2003).

1. Редакція приймає до друку статті українською або російською, або англійською мовами.

Файл з текстом наукової статті має містити:

– відомості про автора (ім'я, по батькові повністю, прізвище, вчений ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, службовий і мобільний телефони, e-mail);

– ORCID;

– розширене УДК статті;

– назва статті, резюме (500–700 знаків) та ключові слова (5–7 слів або словосполучень) українською, російською та англійською мовами);

– розширена анотація (1–1,5 сторінки: шрифт – 14 pt; інтервал між рядками – 1,5 pt) та відомості про автора англійською мовою;

– назви файлів повинні містити прізвище автора (наприклад: Іваненко_стаття.doc; Іваненко_анотація.doc).

2. Авторам (співавторам), які не мають наукового ступеня, потрібно надіслати рецензію доктора/кандидата юридичних наук, який є фахівцем у галузі знань, що стосується тематики поданої наукової статті.

3. Вимоги до оформлення тексту рукопису.

3.1. Папір формату А4; параметри сторінки: верхній і нижній береги – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – 15 мм; шрифт Times New Roman – 14 pt; інтервал між рядками – 1,5.

3.2. Посилання на джерела оформлюються як кінцеві або посторінкові виноска – арабськими цифрами в автоматичному режимі.

Опис використаних джерел подається мовою оригіналу і оформлюється відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

3.3. Після опису використаних джерел подається References – список використаних джерел, транслітерований латиницею і оформлений відповідно до міжнародного стилю оформлення наукових публікацій APA (American Psychological Association) style. Назви періодичних видань (журналів) наводяться відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. До джерела необхідно додати позначення про мову оригіналу (наприклад: [in Ukrainian]) і цифровий ідентифікатор DOI (в разі наявності).

3.4. Авторські примітки оформлюються наприкінці сторінок з використанням символу * як знаку виноска.

4. Обсяг авторських рукописів. Орієнтовний обсяг статті – 10–15 сторінок (20–30 тис. зн. з пробілами); наукових повідомлень, рецензій тощо – 3–5 сторінок.

Матеріали, надані з порушенням зазначених вимог, не публікуються.

Редакція залишає за собою право відхиляти статті:

- які не відповідають проблематиці журналу;
- які, на думку редакції, не відповідають науковому рівню журналу;
- які містять грубі помилки та неточності;
- які мають ознаки компілятивного відтворення ідей і матеріалів інших авторів.

Автор несе відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, належність останнього йому особисто та якість перекладу цитат з іншомовних джерел.

Редакційна колегія має право рецензувати, редагувати, скорочувати та відхиляти статті.

Публікації здійснюються на платній основі.

**«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань
за спеціальністю «Юридичні науки», категорія «Б»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)**

**«Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної
наукометричної бази «Index Copernicus International» (Польща)**

**Ліцензійною угодою від 10.10.2014 р. «Часопис Київського університету права»
внесено до Міжнародної наукометричної бази даних «HeinOnline» (США)**

**Київський університет права НАН України
вул. Терещенківська, 2 тел.: 044-235-63-24, 097-431-97-77
Ходаківська Тетяна Володимирівна
www.chasprava.com.ua e-mail: chasprava@ukr.net**

Нагадуємо:

відповідальність за достовірність інформації, що міститься в статтях і повідомленнях часопису, лежить на їхніх авторах; у статтях і повідомленнях часопису висловлені погляди їхніх авторів, які не завжди збігаються з поглядами редакції; рукописи і рецензії авторам не повертаємо.